

Рязанова Н.О.,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів, обліку та банківської справи,
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ НА ОСНОВІ РОЗВИТКУ ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Рязанова Н.О. Підходи до формування енергетичної стратегії на основі розвитку відновлюваної енергетики. У статті визначено напрями створення організаційних структур у відновлюваній енергетиці. Сформульовано основні функції, на які мають бути орієнтовані служби контролінгу. У статті розкрито поняття голокластера, а також принципи його формування, наведена схематична структура голокластера. Проаналізована законодавчо-нормативна база з відновлюваних джерел енергії, наведена схематична структура правового регулювання відновлюваної енергетики в Україні.

Ключові слова: стратегія, контролінг, інноваційний підхід, голокластер, відновлювані джерела енергії.

Рязанова Н.А. Подходы к формированию энергетической стратегии на основе развития возобновляемой энергетики. В статье определены направления создания организационных структур в возобновляемой энергетике. Сформулированы основные функции, на которые должны быть ориентированы службы контроллинга. В работе раскрыто понятие голокластера, а также принципы его формирования, представлена схематическая структура голокластера. Проанализирована законодательно-нормативная база возобновляемых источников энергии, представлена схематическая структура правового регулирования возобновляемой энергетики в Украине.

Ключевые слова: стратегия, контроллинг, инновационный подход, голокластер, возобновляемые источники энергии.

Riyanova N.A. Approaches to the formation of an energy strategy based on the development of renewable energy. The article defines the directions of creating organizational structures in the renewed energy. The main functions on which controlling services should be oriented are formulated. The concept of the holocluster, as well as the principles of its formation, is disclosed in the work, the schematic structure of the holocluster is presented. The legislative and regulatory framework for renewable energy sources is analyzed, the schematic structure of legal regulation of renewable energy in Ukraine is presented.

Key words: strategy, controlling, innovative approach, holocluster, renewable energy sources.

Постановка проблеми. Відновлювані джерела енергії дуже динамічно розвиваються та відіграють надзвичайно важливу роль в енергетиці багатьох країн світу. Уряди вживають заходів щодо збільшення частки електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, в енергобалансі своїх країн, а на законодавчому рівні встановлюються вимоги щодо мінімального рівня використання відновлюваних джерел енергії загалом. Привабливість відновлюваних джерел енергії пов'язана з їх невичерпністю, незалежністю від кон'юнктури цін на світових ринках енергоносіїв та екологічною чистотою. Зростання частки відновлюваних джерел енергії в майбутньому матиме значний позитивний вплив не лише на розвиток економіки та вирішення нагальних екологічних проблем, а й на розвиток суспільства загалом.

Україна, маючи значний потенціал для розвитку відновлювальних джерел енергії, на жаль використовує його вкрай неефективно, оскільки частка «зеленої» електроенергії становить лише близько 1% в енергобалансі країни.

Крім того, в енергетиці накопичилася безліч внутрішньогалузевих проблем, зумовлених переважно зношеністю основних фондів. Для вирішення цих проблем потрібні величезні капітальні вкладення,

що викликає безперервний ріст тарифів на енергію. Подальший розвиток цих процесів разом із неминучим зростанням цін на паливо у міру його вичерпання може привести в перспективі до екстенсивного розвитку економіки і галузі, і країни. Методологія, що є в нетрадиційній енергетиці, вимагає істотного коригування у зв'язку з необхідністю зміни планованих на довгострокову перспективу обсягів, масштабів і темпів освоєння нетрадиційних відновлюваних джерел енергії (НВДЕ) адекватно до темпів вичерпання основних видів палива і наростаючих негативних екологічних чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням у сфері нетрадиційної енергетики в нашій країні присвячені праці багатьох учених і фахівців: О.М. Гудими, Д.В. Зеркалова, Л.Л. Товажнянського, С.Б. Тулуба, А.І. Шевцова, А.К. Шидловського, Т.Є. Ясюка. Серед учених ближнього зарубіжжя слід виділити роботи Б.П. Вейнберга, Е.Е. Шпільрайна, О.С. Попеля, В.А. Гриліхеса, Г.С. Асланяна та ін. Проте у відомих роботах розглядалися переважно окремі види технологій перетворення НВДЕ і практично не дослідилася можливість їх використання у межах повномасштабної енергетичної стратегії.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження – розроблення теоретико-методологічного і

концептуального підходу до формування довгострокової енергетичної стратегії на основі розвитку альтернативної енергетики.

Виклад основного матеріалу. Вирішення проблем альтернативної енергетики неминує стикається з необхідністю їх пріоритетного вирішення на державному рівні. Стратегія поступового заміщення традиційної енергетики на альтернативну повинна базуватися на фундаменті нових, інноваційних підходів до вирішення усього комплексу пов'язаних із цим проблем. Інакше альтернативна енергетика ніколи не вирветься за межі малої енергетики в нашій країні. Одне з первинних завдань організації майбутньої повномасштабної альтернативної енергетики – створення нової структури управління [1].

Створення організаційних структур повинне розвиватися за такими напрямками:

1) створення служб (відділів, секторів) контролінгу в усіх організаціях і департаментах галузі, включаючи керівні органи державного і регіонального рівнів;

2) створення великих підприємств у галузі за принципом досконалого кластера [2] (голокластера);

3) посилення і розширення патентно-ліцензійної діяльності, створення умов для реального захисту і комерціалізації інтелектуальної власності;

4) зниження рівня формалізації та ієрархічності в структурах організацій, забезпечення умов формування напівавтономних підрозділів (команд, «центрів прибутку»), що самоорганізуються та націлені на результат;

5) формування в галузі загалом системи мотивації, орієнтованої на задоволення від отриманого результату і на винагороду за цілями, що досягаються [3].

Служби контролінгу мають бути орієнтовані на виконання таких трьох основних функцій, як:

1) безперервне стеження за відповідністю основних показників діяльності організації (галузі) відповідним запланованим (потрібним) величинам;

2) негайне коригування контрольованих параметрів у разі їх відхилення від заданих величин;

3) своєчасне виявлення «слабких» сигналів можливої кризової ситуації і негайні дії з попередження розвитку такої ситуації. Крім того, контролінг фактично виконує функцію внутрішнього аудиту в організації, що завжди економічно вигідніше, ніж використання послуг зовнішнього аудитора або консультанта.

При цьому дуже важливе структурне розміщення підрозділу контролінгу у структурі організації відразу за вищим керівництвом (в цьому разі забезпечується оперативність передачі інформації в обидві сторони і виключається її спотворення) [4; 5]. Слід зазначити, що службу контролінгу необхідно вводити всюди – в усіх організаціях країни, незалежно від виду їхньої діяльності.

Структура великих організацій галузі повинна формуватися за принципами повного, досконалого кластера, або голокластера (ГК) – фінансово-промислової групи, що працює на інноваційних принципах та самоорганізується.

Перший і основний принцип формування голокластера – інноваційність – реалізується в тому, що підприємство – виробниче «ядро» цієї структури, а також інтегрований до структури інвестор повинні керуватися інноваційними принципами і розвиватися за ними. Інша умова формування ГК – входження в

його структуру усіх організацій, необхідних для здійснення бізнесу: виробничих, фінансових, транспортних, інформаційних, консультаційних, юридичних, постачальних, рекламних, страхових. Схема структури голокластера зображена на рис. 1.

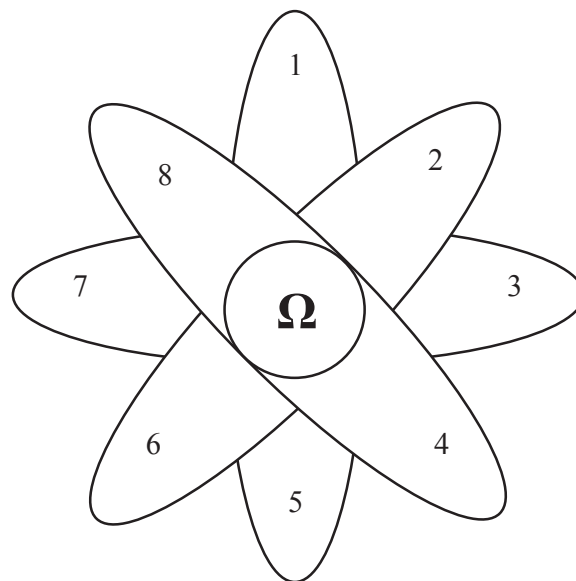

Рис. 1. Схема структури голокластера:
Ω – венчурне науково-виробниче підприємство;
1 – венчурний банк розвитку; 2 – підприємство-постачальник; 3 – підприємство-реалізатор продукції; 4, 5, 6, 7, 8 – транспортна, інформаційна, рекламна, юридична, консультаційна організації відповідно

Такі структури особливо важливо створювати на перших етапах освоєння альтернативної енергетики для забезпечення конкурентних переваг перед традиційною енергетикою. Самодостатність таких структур дасть змогу протистояти важким умовам системної кризи. Слід підкреслити, що створення голокластерних структур не суперечить принципам створення олігопольного ринку в енергетиці.

Розширення і посилення патентно-ліцензійної діяльності в новій галузі об'єктивно зумовлене високою роллю захисту інтелектуальної власності в інноваційних процесах. На жаль, за період ринкових реформ діяльність патентно-ліцензійних служб на усіх підприємствах дуже ослабла, що пов'язано не лише із загальними кризовими явищами, але і з різким спадом винахідницької активності, зумовленим недоліками чинної системи законодавства, зокрема Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [6], і систем державних і регіональних структур управління інтелектуальною власністю. Необхідно відродити на усіх підприємствах, в усіх структурах галузі патентно-ліцензійні відділи або відділи перспективного розвитку, у функції яких, окрім звичайного патентування і підтримки патентів, повинні входити:

1) пошук інвесторів для розробок;

2) укладення ліцензійних договорів на продаж ліцензій за патентами і ноу-хау;

3) організація виставок, конкурсів, рекламних повідомлень та інша інформаційна і маркетингова діяльність з інновацій.

Загалом у структурних підрозділах нової галузі слід використати усі досягнення ефективного менеджменту, наприклад, формувати команди, які самоорганізуються, – центри прибутку, тобто підрозділи, керовані за цілями і контрольовані за величиною запланованого прибутку. Такий підхід забезпечує мінімум формалізації управління і рівнів ієрархії, що слугує економії внутрішніх витрат. Мотивація працівників на досягнення результату дає змогу підвищити творчу активність і, відповідно, збільшити продуктивність праці. Інноваційний підхід до діяльності нової галузі дасть можливість істотно підвищити її конкурентний потенціал і забезпечить стійкий ріст і розвиток на довгостроковий період.

Розвиток альтернативної енергетики в країні вимагає правового фундаменту з комплексу державних і регіональних законів, а також державних і галузевих стандартів, нормативних документів, адекватних до усіх сфер діяльності в підгалузі: інвестиційної, інноваційної, виробничої, природоохоронної, інтелектуальної.

Правова база альтернативної енергетики повинна включати такі державні закони України: «Про розвиток нетрадиційної енергетики» (якого досі немає в Україні), «Про альтернативні види палива», «Про альтернативні джерела енергії» [7], «Про інвестиційну діяльність», «Про інноваційну діяльність», оновлений «Про енергозбереження» [8], «Про відновлювані природні ресурси енергії» (також немає), Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (що мотивує усіх учасників обороту інтелектуальної власності на її швидке освоєння). Схема правового регулювання у відновлюваній енергетиці зображена на рис. 2.

Регіональні закони повинні не просто дублювати державні, але і доповнювати їх у зв'язку з конкретною специфікою регіону. Необхідні державні стандарти – «Відновлювані джерела енергії», «Установки альтернативної енергетики», «Будівельні норми і правила» (з урахуванням обов'язкового енергозбереження і першочергового освоєння альтернативних екологічних енерготехнологій). На основі названих правових документів повинні розроблятися галузеві стандарти в альтернативній енергетиці, будівництві, житлово-комунальному господарстві.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» [9] повинен не лише містити структуру і умови взаємодії банків розвитку в країні, але і затвердити, нарешті, венчурні принципи їхньої роботи під час інвестування інноваційних проектів.

Гарантом діяльності венчурних банків розвитку повинна стати держава в особі Національного Банку України. Цей закон слід тісно пов'язати із Законом

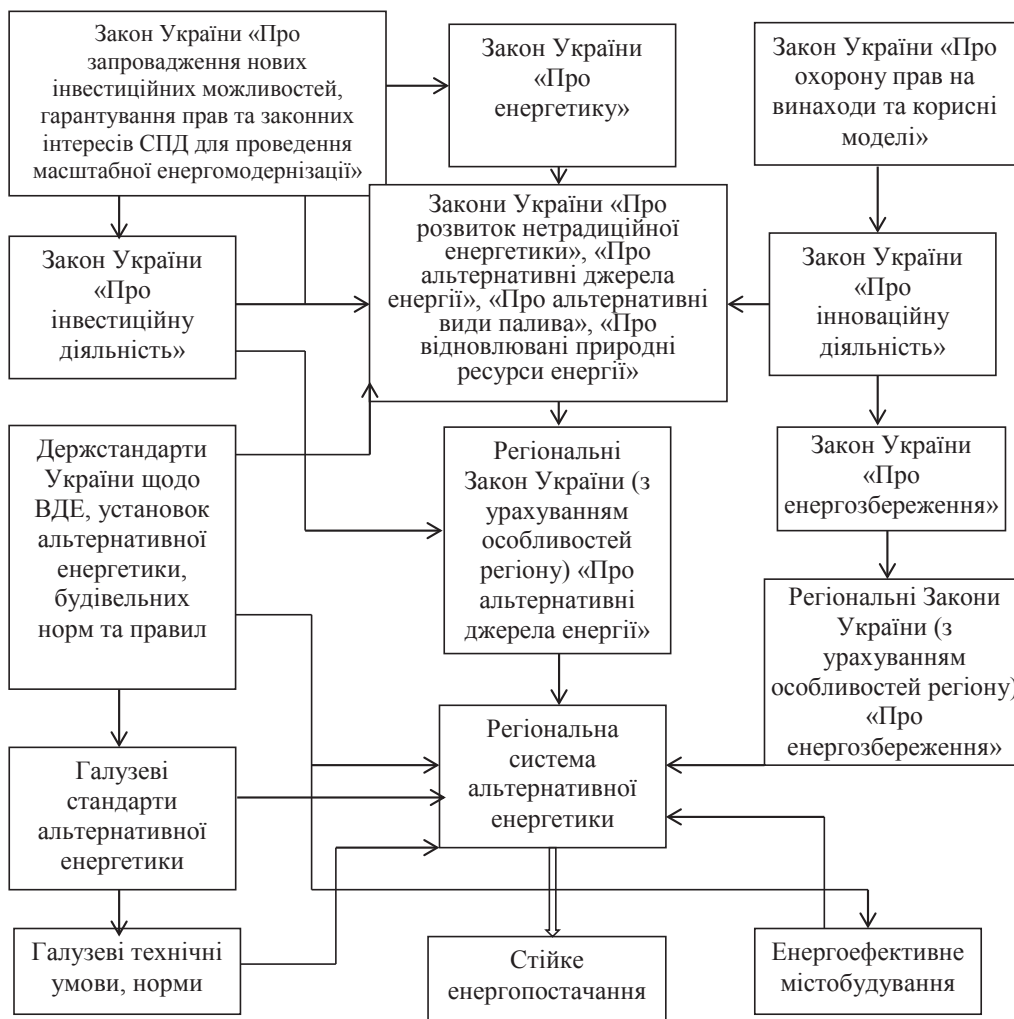

Рис. 2. Правове регулювання в альтернативній енергетиці

України «Про інноваційну діяльність» [10], встановивши в ньому усі пільги для учасників інноваційного процесу: розробників, виробників, споживачів.

У Законі України «Про альтернативні джерела енергії» необхідно чітко прописати статті, що визначають формування сум інвестицій у новий галузевий напрям, структуру і порядок взаємодії окремих його складників.

У регіональних законах «Про альтернативні джерела енергії» мають бути розставлені пріоритети освоєння конкретних альтернативних перетворювачів енергії (АПЕ), ефективність застосування яких обґрунтовано для цього регіону, у тому числі з урахуванням вартості земель, відчужуваних під час будівництва АПЕ і нанесення екологічної та іншої шкоди, тобто з урахуванням усього комплексу соціально-економічних і екологічних питань.

Від того, наскільки швидко буде розроблений і затверджений увесь комплект правових документів, залежить не лише успішний розвиток напряму і галузі енергетики, але і початок стійкого розвитку економіки загалом.

Крім того, безперечна необхідність коригування довгострокової Енергетичної стратегії держави і регіонів введенням в неї основних програмних положень концепції і стратегії розвитку відновлюваної енергетики.

Висновки. Альтернативній енергетиці, на відміну від традиційної, властива привабливіша для інвесторів комбінована модель інвестування в довгостроковій перспективі: інвестиції в первинний період часу повільно ростуть, досягаючи максимуму, а потім знижуються до моменту повної окупності. Найбільш ефективним і доступним способом запобігання і подолання кризових ситуацій у галузі може слугувати введення в структури усіх організацій служб контролінгу, що безпосередньо підкоряються вищому керівництву організації. Використовуючи увесь комплекс відомих у сучасному менеджменті заходів, методів, підходів, прийомів, можна досить швидко збільшити ефективність у галузі на 30–50%, проте стратегія безперервного інноваційного розвитку, хоча і через триваліший інтервал часу, дасть змогу збільшити ефективність багаторазово.

Розвитку нової галузі послугує створення досконалих кластерних структур – голокластерів – інтегрованих фінансово-промислових груп, сформованих на принципах інноваційності та самодостатності, що забезпечують їх автономність, стійкість і конкурентоспроможність. Альтернативна енергетика вимагає правового фундаменту з комплексу державних і регіональних законів, а також нових державних і галузевих стандартів, адекватних до усіх сфер діяльності: інноваційної, інвестиційної, виробничої, природоохоронної, інтелектуальної.

Список використаних джерел:

1. Беляев Ю.М. Вопросы долгосрочной стратегической альтернативы в энергетике // Энергетическая политика, 2002. № 1. С. 7–12
2. Портер М. Международная конкуренция: Пер. с англ. /Под ред. В.Д. Щегина. М.: Международные отношения, 1993. 247 с.
3. Реформирование и реструктуризация предприятий. Методика и опыт / В.Н. Тренёв, В.А. Ириков, СВ. Ильдеменов и др.; Под ред. В.Н. Буркова. М.: Изд. ПРИОР, 1998. 320 с.
4. Минцберг Г. Стратегический процесс. Концепции, проблемы, решения / Г. Минцберг, Дж.Б. Куин, С. Гошан. Спб.: Питер, 2001, 567 с.
5. Костецкий В.В. Перспективи інвестиційно-інноваційного розвитку житлово-комунального господарства України / Костецкий В.В. // Вісник соціально-економічних досліджень, 2014 рік, випуск 2 (53) С. 82–91.
6. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 05 грудня 2012 (№ 3687-12), зі змінами та доповненнями.
7. Закон України «Про енергозбереження» від 01 липня 1994 року (№ 74/94-ВР) зі змінами та доповненнями.
8. Закон України «Про альтернативні джерела енергії» від 20 лютого 2003 року (№ 555IV) зі змінами та доповненнями.
9. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 грудня 2017 (№ 1560-12) зі змінами та доповненнями.
10. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 05 грудня 2012 (№ 40-15) зі змінами та доповненнями.